

Analyse:

Bøder i ubalance

Resumé

En 17-årig butikstyv får 1.000 kroner i bøde for at stjæle en flaske gin, men en butik får 50.000 kroner i bøde for ved et uheld at sælge samme flaske gin til samme 17-årige.

En dagligvarebutik, der ved en fejl sælger alkohol til en mindreårig, straffes således væsentligt hårdere end en butikstyv, som aktivt har valgt at begå kriminalitet. For den enkelte butik og den enkelte medarbejder kan dette få stor og negativ betydning.

Og langt størstedelen af danskerne opfatter da også balancen mellem de to bødeniveauer som skæv.

Udfordringen ville blive markant mindre, hvis kontrollen ikke lå hos den enkelte kassemedarbejder, men f.eks. foregik digitalt. Og det er en vej, som mange danskere anser som farbar.

Hele 72 pct. af danskerne er positive over for en digital alderskontrol ved salg af alkohol og tobak. Og det er en stigning sammenlignet med 2024. Meget tyder således på, at mange danskere ser teknologien som et effektivt og retfærdigt alternativ, der kan forebygge fejl og aflaste medarbejderne i en travl hverdag. Dermed undgår medarbejderen desuden at blive pålagt uforholdsmæssigt stort kontrolansvar med tilhørende store bøder til butikken ved utilsigtede fejl.

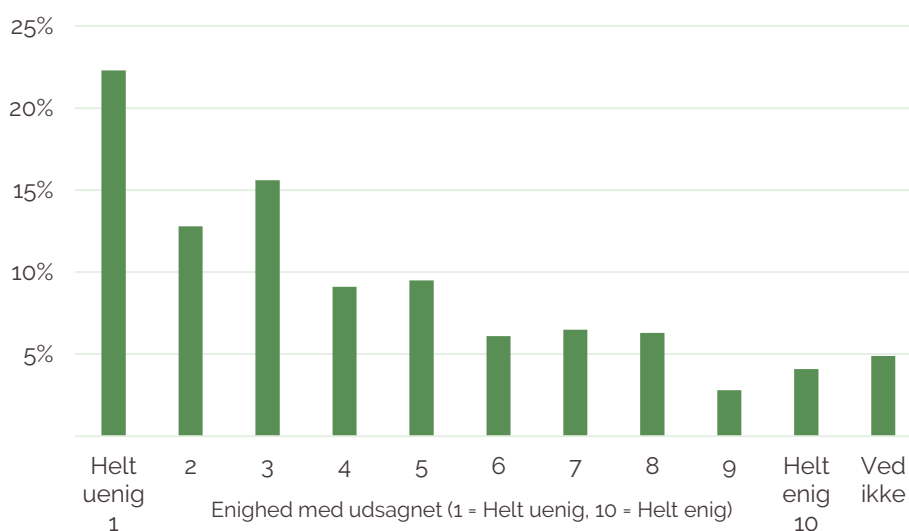
Er der balance i bødekravene?

Når en butik ulovligt sælger f.eks. en flaske vin til en 15-årig, kan butikken straffes med bøde. Det er en naturlig konsekvens: Der er tale om et ulovligt salg, og den slags sanktioneres. Det samme gælder for butikstyveri: Når en butikstyv fanges, medfører det en bøde.

Men selvom der kan være tale om den præcist samme vare og den præcis samme person, er der meget stor forskel i bødestørrelsen. Hvis en 17-årig stjæler en flaske gin, medfører det en bøde på 1.000 kroner; hvis butikken pga. en fejlvurdering sælges samme flaske gin til samme 17-årige, straffes butikken med en bøde på 50.000 kroner.

Denne forskel i bødestørrelserne opfatter de fleste danskere som ud af balance.

"Der er en fair balance i bødestørrelserne"

Kilde: Norstat for DSK, februar 2025. N = 507.

Note: Respondenterne har besvaret følgende spørgsmål: "En tyv, der stjæler en flaske gin, får en bøde på 1.000 kroner. En butik, der ved et uheld sælger samme gin til en 17-årig, får en bøde på 50.000 kroner. På en skala fra 1 til 10, hvor 10 er helt enig, hvor enig er du på den baggrund i følgende udsagn: "Der er en fair balance i bødestørrelserne.""

Næsten ni ud af ti erklærer sig i et eller andet omfang enige i, at der er en skæv balance mellem bødestørrelserne i de to situationer: 88 pct. svarer således noget andet end "helt enig", hvilket peger på, at der i et eller andet omfang er en skævhed i balancen mellem de to bødestørrelser. Mere end hver femte erklærer sig "helt uenig" i udsagnet og mener dermed efter alt at dømme, at balancen mellem bødestørrelserne er meget skæv.

Det kan ud fra ovenstående naturligvis ikke afgøres, om danskerne ønsker højere bøder til tyvene, uden at butikkerne skal slippe billigere, eller om butikkernes bøder skal sættes ned eller noget tredje – men at balancen er skæv, er der ret bred enighed om.

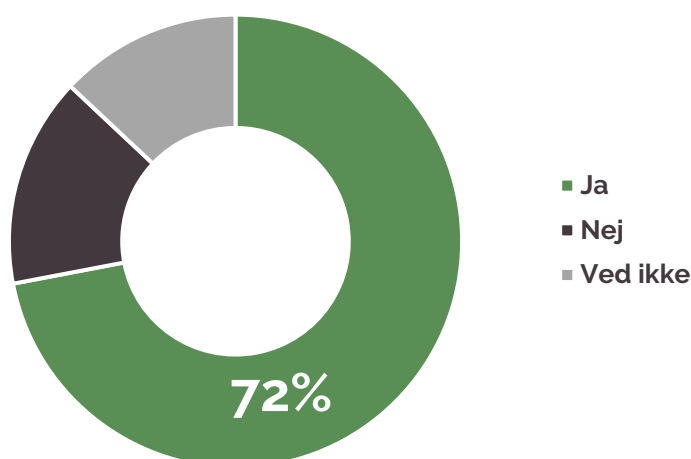
Fortsat stor opbakning til digital alderskontrol

Diskussionen om bødestørrelserne bygger på, at kontrollen med butikkerne er nødvendig – og den kontrol bygger på, at vurderingen af en købers alder og overensstemmelse med salgsaldersgrænserne foretages individuelt af den enkelte kassemedarbejder.

I dag er det med andre ord sådan, at den individuelle vurdering af en købers alder – der jo kan rammes af fejl eller manglende præcision – er grundlaget for det meget høje bødeniveau til butikkerne og dermed også for den oplevede skævhed i bødestørrelserne.

Denne udfordring kunne håndteres, hvis vurderingen af en købers alder foregik digitalt frem for at skulle foretages af kassemedarbejderen. Og den ide om digital alderskontrol støtter danskerne: I 2024 spurgte DSK om danskernes syn på digital alderskontrol. Dengang var ca. 2/3 var positive (og ca. 1/5 negativ). Men siden da synes opbakningen at være steget: I 2025 mener over 70, at digital alderskontrol er en god idé; kun 15 pct. er imod.

Bør der arbejdes for at indføre digital alderskontrol ved salg af alkohol og tobak via betalingskortautomaten?

Kilde: Norstat for DSK, februar 2025. N = 507.

Note: Respondenterne har besvaret følgende spørgsmål: "Digital alderskontrol kan forhindre ulovligt salg af alkohol og tobak til mindreårige via betalingskortautomaten, som automatisk kontrollerer, om alderskravene overholdes uden at gå på kompromis med persondatareglerne. Bør der arbejdes for at indføre en sådan digital alderskontrol?"

DSK MENER

Der er en tydelig skævhed, når en medarbejders fejl og forkerte salg af en vare kan udløse en bøde på 50.000 kroner til butikken, mens selvsamme købers tyveri af selvsamme vare alene udløser en bøde på 1.000 kroner.

Diskussionen om skævheden i bødeniveauerne afspejler også, at kontrolsituationen i dag – hvor medarbejderen skal foretage kontrollen med de risici for fejl, der nu er – er uhenigtsmæssig. Danskernes stadig stigende opbakning til digital alderskontrol som et forebyggende værktøj afspejler også, at danskerne betragter teknologiske løsninger som effektive, og som noget, der kan aflaste medarbejderne i en travl hverdag og forebygge potentielt uhenigtsmæssige situationer og uforholdsmæssigt store bøder.

Derfor foreslår DSK, at

- At bødeniveauerne bliver gennemgået, så der bliver bedre balance mellem de forskellige typer fejl og lovbrud. Det skal være tydeligt, om en overtrædelse er gjort bevidst – eller blot er en menneskelig fejl i en travl butik, eksempelvis udført af nye og uerfarne medarbejdere bag kassen.
- At arbejdet med at udvikle en løsning for digital alderskontrol som standard i dagligvarehandlen prioriteres og forstærkes. Løsningen skal naturligvis være med klare retningslinjer og teknologisk understøttelse, der tager hånd om persondatasikkerheden.

Om dette notat

Dette notat er udarbejdet af De Samvirkende Købmænd (DSK). DSK har eksisteret i over 100 år som brancheorganisation og repræsenterer i dag næsten 1.500 supermarkeder, discountbutikker, nærbutikker og convenience i Danmark. Vi arbejder løbende for at forbedre rammerne for de danske købmænd – også ved at skabe og dele viden og indsigt om emner, der har relevans for købmændenes dagligdag og forretning.

Denne analyse er udarbejdet i april 2025 af analysemedarbejder Alexander Gjerum Fredbo-Nielsen og underdirektør Morten Jarlbæk Pedersen. Det er tilladt at citere fra denne analyse med henvisning til DSK.